

W r. 1951 w ramach tych sekcji wykonano następujące prace: Materiały do dziejów nowożytnych ziem zachodnich“ pod redakcją prof. S. Wysłoucha.

Ukazał się w druku tom III p. t. „Polacy ewangelicy na dolnym Śląsku w XIX w.“ cz. 2 (w opracowaniu T. Bratusa, S. Golachowskiego, W. Roszkowskiej i B. Samitowskiej). Oddano do druku dalsze tomy: tom IV p. t. „Tabela historyczna Śląska z r. 1787“ (w oprac. dra T. Ładogórskiego), tom V i VI p. t. „Robotnicy huty i kopalni w Tarnowskich Górach na przełomie XVIII i XIX w.“ (w oprac. W. Długobowskiego), tom VII p. t. „Ludność polska na Mazurach w XIX w.“ (w oprac. W. Chojnackiego), Studia nad uwłaszczeniem chłopów na Śląsku pod kierunkiem prof. S. Wysłoucha. Prowadzono badania archiwalne nad zespołem akt Komisji Generalnej dla Śląska. Częściowe wyniki oddano do druku w Przeglądzie Zachodnim: Procedura uwłaszczeniowa (K. Orzechowski), Uwagi nad uwłaszczeniem zagrodników (A. Orzechowska), Regulacja wsi Stare Koźle (H. Jońca), Badania nad przemianami społeczno-gospodarczymi Śląska u schyłku feudalizmu pod kierunkiem dra T. Ładogórskiego. Oddano do druku w Przeglądzie Zachodnim następujące prace: Ocena wartości pruskich materiałów statystycznej z XVIII w. (T. Ładogórski), Przemiany społeczno-gospodarcze ziemi kłodzkiej w XVIII w. (W. Dziewulski).

Ponadto opracowano następujące zagadnienia: Zalesienie Śląska w XVIII wieku (L. Pernarowski), Statystyka rzemiosła wiejskiego i miejskiego według spisu z r. 1787 (T. Ładogórski, W. Dziewulski, Z. Rzepa).

Studia nad miastami śląskimi. Oddano do druku pracę W. Dziewulskiego „Ludność Kłodzka w epoce feudalizmu na tle przemian gospodarczych i społecznych“, oraz S. Golachowskiego „Opole w r. 1787“.

ZAKŁAD NARODOWY IM. OSSOLIŃSKICH WE WROCŁAWIU

Zakład w swej działalności doznawał stałej i wielostronnej opieki Rządu Polski Ludowej. Wyraża się ona w stałych dotacjach finansowych, pomocy w zakresie rozwiązywania napotykaných trudności, oraz w wyznaczeniu oficjalnego opiekuna Zakładu — Pełnomocnika Rządu dla spraw Ossolineum. Funkcję tę sprawował nieodżałowany przyjaciel i były dyrektor Zakładu Jerzy Borejsza, przedwcześnie zmarły dn. 19 II 1952.

Mimo tej bolesnej straty rok 1951 pozwolił na pełniejsze niż dotąd rozwinięcie planowej działalności obu działów Zakładu: Biblioteki i Wydawnictwa na odcinku usługowym i naukowo-badawczym.

Zbiory Biblioteki zostały znacznie wzbogacone i rozszerzone zarówno pod względem ilości, jak również jakości. Stan posiadania Biblioteki Z. N. I. O. w dniu 31 XII 1951 wynosił: druków tomów 291,786, z tego opracowanych 175,000; rękopisów 9,052, dyplomów 1,863, zbiorów graficznych 21,755 w tym 11,677 grafiki, 6,921 ekslibrisów (1,155 projektów), 3,034 fotografii. Zbiór druków powiększył się ogółem o 16,006 tomów, a druków zwartych tomów 11,113, czasopism tomów 4,947. Druki zwarte nabyte drogą kupna wynoszą 6,157 tomów, z darów otrzymano 4,437 tomów (w tym 1,025 tomów ze zbiorów zabezpieczonych), z wymiany 519 tomów.

Wśród nabytków książkowych poza bieżącą humanistyczną produkcją polską i radziecką z książek dawniejszych duży nacisk położono w nabywaniu:

na encyklopedie i bibliografie. Nabyto kilka różnojęzycznych polskich i obcych wydawnictw bibliograficznych, m. in. Finkla, Korbuta, czeską bibliografię starych druków, kilkadziesiąt roczników niemieckiej bibliografii „Deutsches Bücherverzeichnis“, komplet „Przewodnika Bibliograficznego“, komplet Nowej Książki, Bohatty „Internationale Bibliographie d. Bibliographie“ i in.

Dział czasopism nabył 618 bieżących czasopism, z czego 401 krajowych i 217 zagranicznych (w tym 67 radzieckich). Drożą kupną otrzymano 466 czasopism, z wymiany 33, z darów 119.

W dziale rękopisów zbiory powiększyły się o 138 rkp., 3,357 listów i autografów, 21 dyplomów, 322 akty, oraz 257 fotografii rękopisów. Ważniejsze nabytki działu rękopisów wśród autografów stanowią: K. Szajnochy: Próba szpargału, Alb. Wilczyńskiego: Pisma, J. I. Kraszewskiego: Rodzeństwo, S. Zeromskiego: Przedmowa do wspomnień F. Kurasia i Literatura a życie polskie, M. Bałuckiego: Družba, H. Sienkiewicza: Szereg luźnych kart z Bez Domatu, Potopu, Listów z Afryki, dalej — korespondencje J. Szujskiego, T. Romanowicza i Nikorowicza, L. Szczepańskiego (335), Leopolda Wellischa (764)), Sewera Maciejowskiego, Fr. Wężyka (572), M. Godlewskiego i in. Poza tym pojedyncze listy T. Kościuszki, J. U. Niemcewicza, A. E. Odyńca, St. Leszczyńskiego, E. Orzeszkowej, G. Zapolskiej i in.

Poza tym nabyto antyfonarz z r. 1397 w zabytkowej oprawie, Kodeks prawniczy z XV w., papiery M. Wodzickiego z XVIII w.

W dokumentach zasób wzbogacił się o pisma Zygmunta III, Władysława IV, Jana Kazimierza, Jana III, Augusta II, Stanisława Leszczyńskiego, Augusta III, Ludwika ks. śląskiego z XV w. i in.

Zbiory graficzne wzrosły o 4,675 sztuk, w tym 3,385 sztuk grafiki właściwej, 921 fotografii, 369 ekslibrisów. W liczbie nabytków grafiki właściwej znajduje się 2,250 sztuk grafiki powróconej ze zbiorów lwowskich, ewakuowanych w czasie wojny. Gabinet grafiki w okresie sprawozdawczym opracował 6,333 sztuk grafiki oraz zainwentaryzował 7,190 pozycji. Udostępniono zbiory 311 osobom.

Dział opracowania opracował 64,412 książek i zainwentaryzował 103,552 pozycji.

Dział starych druków skatalogował 5,896 tomów. W okresie sprawozdawczym dział powiększył swe zasoby o 169 starych druków, w tym 1 inkunabul i 17 druków XVI w.

Katolg systematyczny: rozbudowano schematy katalogu systematycznego do 2, 3, 4 i 5-go stopnia, w dziale marksizmu-leninizmu do 6-go stopnia i w dziale bibliologii do 7 stopnia. Przy pracach tych uporządkowano rzeczowo 9,361 kart, oraz zasystematyzowano 34,295 książek.

W okresie udostępnienia czynne były: Czytelnia Główna (78 miejsc), Gabinet Marksizmu-Leninizmu (16 miejsc), Czytelnia rękopisów (8 miejsc) i Gabinet Grafiki. W najbliższym czasie dział starych druków również otrzyma własną czytelnię na 6 miejsc. W czytelni głównej zanotowano w okresie sprawozdawczym 1,115 odwiedzin, wydano 1,718 rękopisów i opracowano 37 kwerend pisemnych; nadto udzielono informacji ustnych.

Ruch w czytelnich w okresie sprawozdawczym przedstawiał się następująco:

Czytelnia główna	38,476 czytelników	3,027 dzieł	74,151 tomów
Gabinet Marks.-Lenin.	3,047 „	1,718 rkp. oraz 2,077 egz. czasopism	59,294 dzieł
Czytelnia rkp.	1,115 „	305 dzieł	
Gab. Grafiki	311 „		
Dział starych druk.	173 „	59,249 dzieł	328 „
Ogółem:	43,113 czytelników	55,917 dzieł	77,506 tomów

Wypożyczalnia o charakterze wewnętrznym obsłużyła 5,019 osób, wydając 6,649 dzieł w 8,782 tomach.

Biblioteka Z. N. I. O. utrzymywała również z prawie wszystkimi bibliotekami międzybiblioteczne pożyczanie książek. Pożyczono innym bibliotekom 58 dzieł w 64 tomach i z innych bibliotek pożyczono 173 dzieł w 240 tomach. Dokonywano również wymiany z 13 instytucjami polskimi i 11 zagranicznymi. Do instytucji zagranicznych w ub. r. przybyły: Ukraińska Akademia Nauk w Kijowie, Litewska Akademia Nauk w Wilnie, Biblioteka im. Lenina w Moskwie.

W r. 1951 powstało w Bibliotece szereg nowych działów, jak: Gabinet Marksizmu-Leninizmu, stacja mikrofilmowa, ośrodek informacyjno-bibliograficzny, oraz introligatornia.

Gabinet Marksizmu-Leninizmu otwarty w dniu 5 maja 1951 bogato został zaopatrzony w dzieła klasyków marksizmu, ekonomii i socjalizmu, szeroko reprezentowany jest dział historii ruchu robotniczego, historii WKP(b), w dzieła z zakresu wszystkich zagadnień życia ekonomicznego i gospodarczego krajów demokracji ludowej, skrypty Centralnej Wyższej Szkoły Partyjnej i Akademii Nauk Politycznych, oraz w dzieła z zakresu młodzieżowych, kobiecych, pedagogiki, wojskowości i prawa; nadto w czasopisma i dzienniki w różnych językach, Gabinet posiadający w momencie otwarcia ok. 1,000 dzieł, powiększył swój księgozbiór o ok. 500 nowych pozycji wydawniczych. Od września ub. r. odbywały się dwa razy w tygodniu konsultacje udzielane przez prof. Un. Wrocławskiego dr Stanisława Walczaka. Z dniem 15 listopada 1951 rozpoczęto również w Gabinetecie M-L. prace nad katalogiem analitycznym czasopism, oraz kartoteką literatury marksistowskiej, nie objętej księgozbiorem podręcznym.

W związku z koniecznością zabezpieczenia zbiorów specjalnych w postaci filmoteki własnej oraz łatwiejszego ich udostępnienia. Zakład otworzył dnia 15 marca 1951 stację mikrofilmową. Dotychczas sfilmowano dla filmoteki własnej oraz na zamówienia 19,500 stron rękopisów, starodruków i druków nowych, oraz sporządzono katalog kartkowy i inwentarz sfilmowanych pozycji.

Nowoutworzony dział-ośrodek informacyjno-bibliograficzny w pełni rozwija swą działalność dopiero w r. b.

Urządzano periodyczne wystawy czasopism i wydawnictw ossolińskich na terenie biblioteki, a nadto w r. 1951 Ossolineum brało udział w dwu wystawach na terenach obcych, a to „Wrocław w Planie 6-letnim” w Hali Lu-

dowej (wystawa trwała od 30 IV do 5 VI 1951), oraz w związku z obchodem Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni polsko-radzieckiej w wystawie radzieckich rycin i ekslibrisów (wystawa trwała od 15 X do 25 X 1951).

Oprócz działalności na odcinku usługowym Zakład Narodowy prowadził szereg prac na odcinku naukowo-badawczym i edytorskim. Prace naukowo-badawcze w Bibliotece prowadzone były głównie w dziale rękopisów i starych druków przez młody zespół edytorski pod kierownictwem polonisty prof. T. Mikulskiego i historyka prof. Wł. Czaplińskiego. Zespół młodych polonistów oddaje wkrótce do druku trzechtomową edycję korespondencji Krasickiego, przygotowując się równocześnie do dalszej pracy nad pełnym wydaniem dzieł Krasickiego. Ponadto wyjdą drukiem korespondencja Naruszewicza i Trembeckiego. Drugi zespół pracuje nad historią drukarstwa warszawskiego w w. XVIII. Historycy opracowują supliki chłopskie z XVIII w. i rejestr poborowy województwa krakowskiego z 1620.

Pracownicy naukowcy działu rękopisów przygotowują Indeks do wydanego dwutomowego Inwentarza Rękopisów. Katalog dyplomów średniowiecznych wydano już drukiem, a 230 dyplomów nowożytnych opracowano do druku. W Roczniku Zakładu Narodowego za r. 1952 zostaną umieszczone artykuły i rozprawy przygotowane w większości z zasobów rękopiśmiennych Zakładu. Następne Roczniki zawierać będą jedynie prace przygotowane na podstawie zbiorów Zakładu. Wydawane w formie biuletynu zeszyty „Ze skarbca kultury“ informować będą o nowych nabytkach rękopiśmiennych, wartościowych odkryciach, rozpoczętych lub będących w toku prac naukowych, badawczo-edytorskich pracowników Zakładu.

Prace naukowo-badawcze prowadzone są także przez pracowników wydawnictwa i w większości swej oparte o rękopisy lub pierwodruki Biblioteki Ossolineum. Tu wymienić należy prace nad przygotowaniem pełnego wydania dzieł Kochanowskiego, dwie pozycje Berenta i przygotowanie 6-tomowego wydania materiału do uwłaszczenia włościan w Galicji. Całe zagadnienie pracy naukowo-badawczej pomyślane jest w ten sposób, aby pod fachowym i wytrawnym kierownictwem specjalistów młode kadry naukowe przygotowywały się do samodzielnej pracy w przyszłości.

Plan działalności Biblioteki na r. 1952 przewiduje znaczne wzmoczenie działalności naukowej przy zachowaniu w całej pełni dotychczasowego usługowego kierunku działania.

Wydawnictwo Z. N. I. O., wzorem lat poprzednich, ustaliło plan swej działalności na r. 1951 uzgodniony w ogólno-polskim planie wydawniczym. Planowa działalność wydawnicza znalazła swój wyraz w zacieśnieniu współpracy z Instytutem Badań Literackich, z Państwowym Instytutem Sztuki, oraz z szeregiem ośrodków naukowych lub poszczególnych uczonych na terenie całej Polski.

W r. 1951 Wydawnictwo Z. N. I. O. opublikowało łącznie 80 pozycji. Zgodnie z podstawowym, humanistycznym profilem wydawnictwa naukowego były to przede wszystkim publikacje z zakresu literaturoznawstwa, historii politycznej, gospodarczej, historii sztuki, bibliografii i bibliologii. Planowanie wydaw-

nicze zwracało baczną uwagę na ważność społeczną poszczególnych pozycji, ich poziom naukowy i dojrzałość ideologiczną, wysuwając na czoło wyniki badań nowatorskich i rewizjonistycznych w stosunku do dawnej nauki burżuazyjnej. Tego rodzaju charakter mają wydane przez Z. N. I. O. prace Instytutu Badań Literackich: *Studia historyczno-literackie* pod red. Jana Kotta; St. Żółkiewskiego „*Stare i Nowe literaturoznawstwo*“, 2 tomy „*Pozytywizmu*“ (praca zbiorowa), K. Wyki, Teki Stańczyka, J. Nowakowskiego „*Spór o Zolę w Polsce*“, J. Z. Jakubowskiego „*Studia z dziejów naturalizmu*“ i zapowiadają na rok następny cały szereg pozycji będących już dzisiaj w opracowaniu redakcyjnym. Z zakresu historii wymienić należy takie pozycje, jak Leśnodorskiego B. „*Dzieło Sejmu Czteroletniego*“, oraz Pisma H. Grynwassera, zawierające postępowe i odkrywcze studia archiwalne na temat sprawy włościańskiej w XIX w., Kieniewicz „*Ruch chłopski w Galicji w r. 1846*“, lub przygotowane do druku przez A. Przybosia źródła do powstania Koszki-Napierskiego. Wydawnictwo rozpoczęło wydawnicze rozbudowywanie działu historycznego planując i częściowo realizując publikacje źródeł historycznych ze specjalnym uwzględnieniem zagadnień wsi.

W odrębny dział rozwinęły się komentowane, krytyczne wydania pamiętników polskich postępowych, demokratycznych działaczy ubiegłego wieku, lub pamiętniki ludzi wprawdzie dalekich od obozu postępu, ale dające wierny obraz ówczesnych stosunków społeczno-gospodarczych i obyczajowych. Do pierwszych z tego zakresu należą „*Notatki autobiograficzne*“ J. Y. Janowskiego, oraz „*W kraju i nad Bosforem*“ Fr. Sokulskiego w opracowaniu M. Tyrowicza, a wreszcie „*Pamiętniki*“ H. Kamińskiego w opracowaniu W. Kuli. Do drugiego typu 2 tomy pamiętników K. Chłędowskiego i jego Album fotograficzny w opracowaniu A. Rudka.

Znana w Polsce od wielu lat „*Biblioteka Narodowa*“ była w dalszym ciągu kontynuowana i rozbudowywana w obu swoich seriach, polskiej i obcej. Na szczególną uwagę zasługuje fakt udostępnienia czytelnikowi polskiemu pełnego wydania Tassa „*Jerozolima wyzwolona*“ w oprac. prof. Pollaka, jak również w jego opracowaniu pierwszego niesfałszowanego wydania „*Opisu obyczajów i zwyczajów za panowania Augusta III*“ pióra A. Kitowicza.

Wydawnictwo Z. N. I. O. posiada w swych zamierzeniach dział bardzo poważny, odpowiedzialny i niezmiernie ważny dla naszego literaturoznawstwa: są to pełne, krytyczne edycje polskich klasyków literatury (J. Słowackiego, J. Kochanowskiego i K. Brodzińskiego).

W tym miejscu zaznaczyć należy, iż w wyniku współpracy z Instytutem Badań Literackich ukazały się w ramach planu produkcyjnego r. 1952 naukowe wydania szeregu dzieł w. XVI i XVII w postaci fototypicznej, transliterowanej i transkrybowanej w starannym opracowaniu językowym najwybitniejszych specjalistów polskich. Wydanie te (M. Rej, Grzegorz Paweł, W. Potocki, S. Klonowicz, Szymonowicz i in.) staną się podstawą dla dalszych badań nad dziejami literatury polskiej i języka polskiego w XVI i XVII w. W wydawnictwie Z. N. I. O. wychodzą dwa periodyki: oficjalny organ Instytutu Badań Literackich „*Pamiętnik Literacki*“, pod redakcją T. Mikulskiego i J. Krzyżanowskiego, oraz pismo krytyczno-literackie: „*Zeszyty Wrocławskie*“ pod red. A. Kowalskiej i T. Mikulskiego.

Pod koniec r. 1950 Centralna Komisja Wydawnicza zwróciła się do Ossolineum z poleceniem opracowania najważniejszych pozycji tzw. tematów szkolnych z odpowiednimi wstępami i komentarzami ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb kl. X i XI. W zrozumieniu ważności tego zamówienia społecznego podjęto to zadanie pod nazwą „Nasza Biblioteka”. W ramach tej serii ukazało się już na półkach księgarskich szereg pozycji.

Wydawnictwo Z. N. I. O. wydaje również literaturę typu pomocniczego z zakresu bibliografii i nauk pokrewnych. Z tego działu ukazały się J. Grycza „Bibliotekarstwo praktyczne w zarysie” i „Z dziejów i techniki książki”. Na ukończeniu znajduje się „Poligrafika” J. Wenera.

W planie na rok 1952 Wydawnictwo przewiduje kontynuowanie wydania opracowań naukowych z dziedziny nauk humanistycznych, w szczególności z literatury i nauki o literaturze, historii, historii kultury i historii sztuki, bibliografii i bibliologii. Plan wydawniczy zawiera 104 tytuły łącznej objętości 1,531 arkuszy w nakładzie 1,204,000 egzemplarzy.

Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii w r. 1952.

28 marca 1952 r. odbyło się doroczne walne zebranie, które powołało Zarząd w składzie: prof. K. Maleczyński (prezes), prof. S. Ingłot i dyr. M. Wąsowicz (wiceprezesi), dr A. Galos (sekretarz), dr J. Gierowski (skarbnik), prof. E. Maleczyńska (redaktor Sobótki), dr T. Ładogórski, dr J. Reiter, wiz. J. Dudek, mgr R. Heck (członkowie zarządu). Do komitetu redakcyjnego Sobótki weszli: prof. Wł. Czapliński, prof. K. Maleczyńska, dr J. Opatrny, dr. J. Reiter i dr H. Zieliński (sekretarz naukowy); funkcje sekretarza technicznego pełnił mgr W. Korta. W grudniu 1952 r. do komitetu redakcyjnego dokooptowano dra J. Gierowskiego.

Działalność wydawnicza Towarzystwa objęła VI rocznik Sobótki (za r. 1951) zawierający prace uczonych czeskich, oraz rocznik VII, za rok 1952, który z przyczyn technicznych, niezależnych od Towarzystwa, ukazał się dopiero w początku r. 1953. Przygotowano do druku drugi zeszyt Kodeksu dyplomatycznego Śląska (tom I) w opracowaniu prof. K. Maleczyńskiego, bibliografię Śląska za lata 1939—1946 (koniec), oraz podjęto prace nad dalszym ciągiem bibliografii historii Śląska (za r. 1948). Dla serii B Sobótki przygotowano Teksty Źródłowe do historii Wrocławia zeszyt II (w opracowaniu mgr W. Długoborskiego, dra A. Galosa i dra J. Reitera pod redakcją prof. Maleczyńskiego).

Towarzystwo odbyło 12 zebrań naukowych o tematyce odczytów jak następuje:

- 25 I prof. W. Czapliński, Omówienie przebiegu i wyników konferencji historyków w Otwocku.
- 22 II dr A. Galos, Z dziejów imperializmu niemieckiego.
- 14 III mgr J. Baszkiewicz z Warszawy, Rola Śląska i Czech w procesie jednoczenia Polski na przełomie XIII i XIV w.
- 16 V mgr B. Turoń, Archiwa śląskie w średniowieczu (organizacja i zasoby).
- 12 IX prof. W. Hołubowicz, Wczesnodziejowe Opole w świetle badań archeologicznych w r. 1952.